

Ομήρου, *Ιλιάδα*
«Η επιφάνεια της Αθηνάς»
(Ραψωδία Α, στ. 189-245)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ – ΔΟΜΗ

- **Ο Αχιλλέας έτοιμος να σκοτώσει τον Αγαμέμνονα (στ. 189-193)**
  - Ο Αχιλλέας αμφιταλαντεύεται αν θα πρέπει να λειτουργήσει αυθόρμητα και να ικανοποιήσει το πάθος του ή να ελέγξει την οργή του και να υποχωρήσει. («έστρεψε δύο στοχασμούς»)
  - Στην πάλη ανάμεσα στο συναίσθημα και στη λογική ισχυρότερο αποδεικνύεται το συναίσθημα. «το μέγα ξίφος έσερνε». Αν σκοτώσει τον Αγαμέμνονα περισώζει την αξιοπρέπειά του και καταξιώνεται ως ήρωας.
- **Η επιφάνεια της Αθηνάς (στ. 194-199)**
  - Η εξέλιξη της υπόθεσης φεύγει από τα χέρια των ανθρώπων και περνάει στα χέρια των θεών συγκεκριμένα της Ήρας (ως εντολοδότριας) και της Αθηνάς (ως εκτελεστικού οργάνου). (ιεραρχία μεταξύ των θεών – επιφάνεια της Αθηνάς)
  - Ο Αχιλλέας έχει πείσει για τον ηρωισμό του. Το ότι δεν πραγματοποιεί το φονικό οφείλεται όχι σε δειλία, αλλά στην ανάγκη να υπακούσει στη θεϊκή εντολή.
  - Με τον τρόπο αυτό εξυπηρετείται η οικονομία του έργου.
  - Αποτελεί μια ενδιαφέρουσα εικόνα που έχει αισθητικό αποτέλεσμα στον ακροατή-αναγνώστη.
- **Η αντίδραση και ο λόγος του Αχιλλέα (στ. 200-206)**
  - Ο Αχιλλέας αντιμετωπίζει την Αθηνά με οικείο τρόπο → είναι πρόσωπο αγαπητό στους θεούς.
  - Οι δυο ερωτήσεις του Αχιλλέας εκφράζουν το παράπονό του («τ' ήλθες κι εσύ;» «να ιδείς την αδικίαν;»)
  - Η δήλωση του Αχιλλέα ότι ο Αγαμέμνονας θα πληρώσει με τη ζωή του δείχνει ότι ο ποιητής συνεχίζει να προβάλλει την ηρωική διάσταση της προσωπικότητας του Αχιλλέα. (η τιμή του ήρωα)
- **Η συμβουλή και οι υποσχέσεις της Αθηνάς (στ. 207-215)**
  - Η Αθηνά τονίζει ότι εκτελεί εντολή της Ήρας. (ιεραρχία μεταξύ των θεών)
  - Υποδεικνύει στον Αχιλλέα αυτό που πρέπει να κάνει: αυτοσυγκράτηση και υπακοή στους θεούς. Να μη χρησιμοποιήσει το ξίφος αλλά να εκτονωθεί με τα λόγια, λέγοντας στον Αγαμέμνονα τι θα πάθει.
  - Η Αθηνά επισημαίνει την ύβρη του Αγαμέμνονα (ύβρις) και προλέγει τη μελλοντική δικαίωση του Αχιλλέα (προοικονομία).
- **Υπακοή του Αχιλλέα – Αποχώρηση της Αθηνάς (στ. 216-223)**
  - Ο Αχιλλέας δεν εκφράζει καμία αντίρρηση ή διαμαρτυρία. Οι θεοί ανταποκρίνονται στις επικλήσεις αυτών που ακολουθούν τις εντολές τους: «όπου υπακούει στους θεούς κι αυτοί τον υπακούουν», στ. 219 [γνωμικό (= απόφθεγμα) – αρχή προσφοράς και ανταπόδοσης]
  - Η λογική απορία «τι έκαναν οι άλλοι Αχαιοί όσο ο Αχιλλέας συνομιλούσε με την Αθηνά;» δεν έχει θέση στο μυθικό χώρο των επών και γενικά της τέχνης.
- **Νέο υβριστικό ξέσπασμα του Αχιλλέα εναντίον του Αγαμέμνονα (στ. 224-233)**
  - Ο Αχιλλέας στα μάτια των συμπολεμιστών του παραμένει εκτεθειμένος, ως ηττημένος, στην αντιπαράθεση με τον Αγαμέμνονα. Προσπαθεί λοιπόν να αντισταθμίσει τις απώλειες από την υποχώρησή του, εκστομίζοντας βαριές βρισιές και κατηγορίες εναντίον του Αγαμέμνονα.
  - Στο νέο του ξέσπασμα ο Αχιλλέας φτάνει στην υπερβολή.
  - Η σιωπή και η παθητική στάση των άλλων αρχηγών ερμηνεύονται από τον Αχιλλέα ως συνενοχή (στ. 232 «τώντι αχρείους κυβερνάς λαοφάγε βασιλέα»). Στο μέλλον θα αδιαφορεί και αυτός για την τύχη των Αχαιών (στοιχείο προοικονομίας).
- **Ο όρκος του Αχιλλέα (στ. 234-245)**
  - Ο Αχιλλέας γεμάτος αυτοπεποίθηση και βεβαιωμένος στην απόφαση της θεάς, δίνει επίσημα μπροστά σε όλους «μέγαν όρκον». Ορκίζεται στο σκήπτρο του: Αν το αυτό σκήπτρο βγάλει φύλλα, τότε μόνο θα προστρέξει σε βοήθεια των Αχαιών. (σχήμα του αδύνατου). Η απόφασή του παρουσιάζεται τελεσιδίκη.
  - Η Αθηνά επηρέασε τον Αχιλλέα ώστε να ενεργήσει μέσα από το πρίσμα της λογικής. Όμως η ευθύνη των ανθρώπων για τις πράξεις τους εξακολουθεί να υπάρχει, παρόλες τις επεμβάσεις των θεών.
  - Στ. 241-245: προοικονομία

I. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- **Η επιφάνεια της θεάς Αθηνάς:**
Στοιχεία του κειμένου όπου φαίνεται η επιφάνεια της Αθηνάς:
  - Η Αθηνά γίνεται αντιληπτή από τον Αχιλλέα αλλά είναι «αθώρητη στους άλλους» (στ. 199)

- Ο Αχιλλέας ξαφνιάζεται, βρίσκεται σε αμηχανία «ξίπασθη αυτός» (στ. 200)
- Ο Αχιλλέας αναγνωρίζει την Αθηνά αμέσως από τη φοβερή λάμψη στα μάτια της (στ. 201)

Ο ρόλος της επιφάνειας της Αθηνάς:

- Ο Αχιλλέας θεωρεί ότι ο Αγαμέμνονας έχει προσβάλλει την τιμή του μπροστά σε όλους τους Αχαιούς και είναι πολύ οργισμένος μαζί του. Κατά συνέπεια μόνο ένας θεός μπορεί να τον σταματήσει και μόνο μπροστά σε μια θεϊκή εντολή μπορεί να υποχωρήσει.

- Ταυτόχρονα η επιφάνεια της Αθηνάς εξυπηρετεί την οικονομία του έργου. Ο Αχιλλέας δίνει τόπο στην οργή του, προβαίνει σε όρκο και αποσύρεται από τη μάχη.

- Επιπλέον, είναι και μια εξαιρετικά όμορφη εικόνα που έχει αισθητικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα.

(Σύγκριση με τρόπο εμφάνισης της Αθηνάς στον Τηλέμαχο ως Μέντης (= ενανθρώπιση) – διαφορετικός ρόλος)

- **Η επέμβαση των θεών στη ζωή των ανθρώπων:**

Η εξέλιξη της υπόθεσης φεύγει από τα χέρια των ανθρώπων και περνά στα χέρια των θεών.

«Κατέβηκα απ’ τον ουρανό να παύσω την οργή σου» (στ. 208)

«η Ήρα, που ολόψυχα σας αγαπά παρόμοια και τους δύο» (στ. 210)

«κρατήσου κι άκουσέ μας» (στ. 215)

- **Υπακοή στους θεούς – Αργή προσφοράς και ανταπόδοσης:**

«οπου υπακούει στους θεούς κι αυτοί τον εισακούουν» (στ. 219): γνωμικό = εκφράζει μια γενικότερη αντίληψη της εποχής εκείνης.

- **Η προσωπική ευθύνη του ήρωα – τα όρια της ελευθερίας του:**

Η Αθηνά επηρέασε τον Αχιλλέα ώστε να ελέγξει τον θυμό του και να ενεργήσει μέσα από το πρίσμα της λογικής. Όμως η ευθύνη του ανθρώπου για τις πράξεις του εξακολουθεί να υπάρχει παρά την επέμβαση των θεών.

- **Η ύβρις του Αγαμέμνονα:**

«την αδικίαν» (στ. 204), «την ύβρη» (στ. 215). Αυτό θα το πληρώσει ο Αγαμέμνονας με τις απανωτές ήττες του στρατού του (έστω κι αν αυτές είναι πρόσκαιρες), που θα ακολουθήσουν σύμφωνα με το σχέδιο του Δία, για να δικαιωθεί ο Αχιλλέας. Και πάλι το σφάλμα του Αγαμέμνονα (όπως και με τον λοιμό) θα το πληρώσουν όλοι οι Αχαιοί. Ο Αχιλλέας εξάλλου θα τους θεωρήσει συνυπεύθυνους παρακάτω («αχρείους κυβερνάς» στ. 232).

- **Το ηρωικό ιδεώδες – Το θέμα της τιμής του ήρωα**

- **Ο όρκος του Αχιλλέα** (ιερός και απαράβατος)

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΥΛΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

- **Η οργάνωση του ελληνικού στρατοπέδου στην Τροία**

- Πολιτικές διαδικασίες: συνέλευση, ιεραρχία, σχέσεις των αρχηγών με τον αρχιστράτηγο

- Στρατιωτικές πρακτικές: ληστρικές επιδρομές, διανομή λείας μεταξύ των αρχηγών

- **Ιεραρχία μεταξύ των θεών**

Η Ήρα λειτουργεί ως εντολοδότρια και η Αθηνά ως εκτελεστικό όργανο (στ. 209 «μ’ έστειλε η Ήρα η λευκοχέρα»).

II. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

- **Προοικονομία:**

- «ότι να γίνει θέλει ιδείς αυτό που σου προλέγω (...) τρίδιπλα δώρα ατίμητα θα λάβεις (...)» (στ. 213-215)

- «τώντι αχρείους κυβερνάς λαοφάγε βασιλέα» (στ. 232)

- «θ’ αποζητήσουν οι Αχαιοί μια μέρα τον Πηλεΐδη (...) και σε θα τρώγει ο πόνος που αφήφησες (...) πολεμάρχον» (στ. 241-245)

- **Το σχήμα του αδύνατου:** Ένας χαρακτηριστικός τρόπος για να δείξουμε πως κάτι δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί είναι να ισχυριστούμε πως αυτό θα γίνει μόνο αν παραβιαστεί η φυσική τάξη του κόσμου. Αυτός ο τρόπος έκφρασης λέγεται «σχήμα του αδύνατου». (όρκος του Αχιλλέα, Α, 234-245) Το «σχήμα του αδύνατου» χρησιμοποιείται συχνά στην νεοελληνική μας παράδοση (δημοτικά τραγούδια, λαϊκά παραμύθια).

- **Στερεότυπα επίθετα**

- **Εικόνα:** Η επιφάνεια της Αθηνάς αποτελεί μια ιδιαίτερα ζωντανή εικόνα που έχει αισθητικό-καλλιτεχνικό αποτέλεσμα στους ακροατές-αναγνώστες.

III. ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

- **Χαρακτηρισμός Αχιλλέα** (η στάση του απέναντι στην Αθηνά, στον Αγαμέμνονα, στους Αχαιούς)

- **Διακύμανση συναισθημάτων του Αχιλλέα:** Οργή, αίσθημα προσβολής και αδικίας → απόφαση για άμεση εκδίκηση// ευσέβεια – υπακοή στους θεούς // προσβλητικός και επιθετικός απέναντι στον Αγαμέμνονα // όρκος → πικρία, αγανάκτηση